

MARILENA LASCĂR
LILIANA PAICU

**VARIANTA
RAPIDĂ**
de pregătire
A ESEULUI
pentru Bacalaureat

Cuprins

Argument	5
Competențe generale și specifice vizate	7

Cum abordăm cu succes subiectul al III-lea al probei scrise de limba și literatura română	9
--	---

Literatura română în secolul al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea

I. Pașoptismul	15
Rolul literaturii în perioada pașoptistă: <i>Introducere la „Dacia literară” – Mihail Kogălniceanu</i>	15
Nuvela istorică, romantică, pașoptistă: <i>Costache Negruzzi, Alexandru Lăpușneanul</i> <i>(I. particularitățile nuvelei; II. construcția personajului;</i> <i>III. relația dintre două personaje)</i>	17
II. Epoca marilor clasici	32
Criticismul junimist: Junimea, Titu Maiorescu	32
Poezia romantică: Mihai Eminescu: <i>Floare albastră</i> (particularitățile textului poetic)	37
Nuvela realistă, psihologică: Ioan Slavici, <i>Moara cu noroc</i> <i>(I. particularitățile nuvelei; II. construcția personajului;</i> <i>III. relația dintre două personaje)</i>	42
Comedia: I.L. Caragiale, <i>O scrisoare pierdută</i> <i>(I. particularitățile comediei; II. construcția personajului;</i> <i>III. relația dintre două personaje)</i>	58
Basmul cult: Ion Creangă, <i>Povestea lui Harap-Alb</i> <i>(I. particularitățile basmului cult; II. construcția personajului;</i> <i>III. relația dintre două personaje)</i>	73
III. **Prelungiri ale romantismului și ale clasicismului: Octavian Goga, <i>Rugăciune</i> (particularitățile textului poetic)	86

Literatura română în secolul al XX-lea

IV. Perioada interbelică	
Curențe culturale/literare în perioada interbelică: modernismul, E. Lovinescu	93

Poezia interbelică (simbolism – modernism):	
G. Bacovia, Plumb (<i>particularitățile textului poetic simbolist</i>).	95
Tudor Arghezi, Testament (<i>particularitățile textului poetic</i>)	100
Lucian Blaga, Eu nu strivesc corola de minuni a lumii (<i>particularitățile textului poetic modernist</i>)	105
Ion Barbu, Riga Crypto și lapona Enigel (<i>particularitățile textului poetic modernist</i>)	109
Poezia interbelică (tradiționalismul):	
Ion Pillat, Aci sosi pe vremuri (<i>particularitățile textului poetic</i>)	114

Romanul interbelic

Romanul psihologic, modern, subiectiv:

Camil Petrescu, Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război (I. particularitățile unui roman psihologic; II. construcția personajului; III. relația dintre două personaje).	118
---	-----

Romanul experienței: Mircea Eliade, **Maitreyi**

(I. particularitățile unui roman al experienței; II. construcția personajului; III. relația dintre două personaje).	134
--	-----

Romanul realist de tip obiectiv cu tematică rurală: Liviu Rebreanu, **Ion**

(I. particularitățile unui roman interbelic studiat; II. construcția personajului; III. relația dintre două personaje).	150
--	-----

Romanul realist-balzacian, citadin: G. Călinescu, **Enigma Otiliei**

(I. particularitățile unui roman realist-balzacian; II. construcția personajului; III. relația dintre două personaje).	165
---	-----

Romanul realist-mitic: Mihail Sadoveanu, **Baltagul**

(I. particularitățile unui roman interbelic realist-mitic; II. construcția personajului; III. relația dintre două personaje).	181
--	-----

Dramaturgia

Drama: Camil Petrescu, **Suflete tari

(I. particularitățile unei drame; II. construcția personajului; III. relația dintre două personaje).	197
---	-----

V. Perioada postbelică

Romanul postbelic (1960–1980): Marin Preda, **Moromeții**

(I. particularitățile unui roman postbelic; II. construcția personajului; III. relația dintre două personaje).	210
---	-----

**Romanul postbelic (după 1980, la alegere, un roman):

Mircea Nedelciu, **Zmeura de câmpie** (1985)

(I. particularitățile unui roman postbelic, scris după 1980; II. relația dintre două personaje)	229
---	-----

Filip Florian, **Toate bufnițele** (2012)

(I. particularitățile unui roman postbelic, scris după 1980; II. relația dintre două personaje)	237
---	-----

Poezia postbelică:

Nichita Stănescu, **Leoaică tânără, iubirea**

(<i>particularitățile textului poetic</i>)	248
--	-----

Teatrul postbelic: Marin Sorescu, **Iona**

(I. particularitățile unui text dramatic postbelic; II. construcția personajului)	252
---	-----

Cum abordăm cu succes subiectul al III-lea al probei scrise de limba și literatura română

Subiectul al III-lea din proba scrisă la limba și literatura română a examenului de Bacalaureat are o pondere importantă în ansamblul testului. Eseul pe care îl presupune este apreciat cu 30 de puncte din nota finală. Acesta reprezintă nu numai subiectul cu cea mai mare întindere, dar și, probabil, subiectul cu cea mai mare complexitate, întrucât presupune redactarea unui răspuns amplu, bine articulat și structurat după repere date. În consecință, în pregătirea pentru proba scrisă la limba și literatura română, elevii trebuie să acorde o atenție însemnată redactării eseului. Cel mai adesea acest lucru atrage după sine următoarele întrebări:

1. Care este lista minimală a operelor literare pe care trebuie să le studiez?
2. Cum organizez materialul de studiat, astfel încât să se plieze pe structura subiectului din varianta de examen?
3. Cum redactez eseul, astfel încât să obțin punctajul maxim?

Răspunsul la primele două întrebări ne obligă să citim atent programa de examen, pentru a vedea care sunt **conținuturile recomandate**:

- a. Câte un text studiat din opera celor 17 *autori canonici*: Mihai Eminescu, Ion Creangă, I.L. Caragiale, Titu Maiorescu, Ioan Slavici, G. Bacovia, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Ion Barbu, Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, G. Călinescu, E. Lovinescu, Marin Preda, Nichita Stănescu, Marin Sorescu.
- b. *Specii literare*
  - proză scurtă: basm cult, nuvelă;
  - roman: texte reprezentative pentru aspectele esențiale ale genului și ale evoluției acestuia;
  - poezie: texte poetice care să ilustreze aspecte esențiale ale genului și ale evoluției acestuia;
  - dramaturgie: comedia; **drama, forme ale dramaturgiei în teatrul modern.
- c. *Perioade, curente literare/culturale*: perioada pașoptistă, criticismul junimist, romantismul, realismul, simbolismul, perioada interbelică (tipuri de roman: psihologic și al experienței, modernism, tradiționalism), perioada postbelică.

O privire rapidă asupra testelor date în ultimii ani la examen ne va arăta însă că aceste conținuturi nu sunt de sine stătătoare, ci sunt, de cele mai multe ori, combinate în cerința/repererele subiectului; de exemplu: „prezentați particularitățile de construcție a unui *personaj* dintr-un roman realist studiat” sau „evidențiați două trăsături care fac posibilă încadrarea textului dramatic studiat într-o *tipologie*, într-un *curent cultural/literar*, într-o orientare”. Prin ur-

** Conținuturi adăugate doar pentru filiera teoretică – profil umanist și filiera vocațională – profil pedagogic, în conformitate cu Programa de examen pentru disciplina limba și literatura română aprobată prin Ordinul ministrului. La celelalte filiere și profiluri (real, tehnologic, vocațional), aceste conținuturi nu se cer la Bacalaureat.

mare, abordarea izolată a conținuturilor din programă nu asigură succesul la examen. Pentru a veni în ajutorul elevilor, este necesară o selecție reprezentativă și elaborarea acelor eseuri care să le permită candidaților să treacă *prin toată materia de examen într-un timp scurt și cu maximă eficiență*, fără a pierde nimic din vedere.

Prezentăm în cele ce urmează modul în care am structurat noi conținuturile recomandate – texte lirice, texte narrative, texte dramatice –, oferind exemple de formulare a cerinței pentru fiecare gen literar în parte. Astfel, se vor putea sesiza cu ușurință cele **trei repere majore** care trebuie urmărite de elevi în elaborarea răspunsului lor. Este important de reținut că *aceste repere sunt constante*, indiferent de textul literar pe care se realizează discuția, lucru ce îi oferă candidatului șansa de a-și pregăti în prealabil un discurs corespunzător.

A. POEZIA: 7 texte lirice profil real – 8 texte lirice profil umanist

1. Poezia romantică: Mihai Eminescu, *Floare albastră* (autor canonic)
2. **Prelungiri ale clasicismului și ale romantismului: Octavian Goga, *Rugăciune*
3. Simbolismul – începuturile modernismului:
G. Bacovia, *Plumb* (autor canonic)
4. Poezia interbelică – modernismul: Tudor Arghezi, *Testament* (autor canonic)
5. Poezia interbelică – modernismul:
Lucian Blaga, *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii* (autor canonic)
6. Poezia interbelică – modernismul:
Ion Barbu, *Riga Crypto și Iapona Enigel* (autor canonic)
7. Poezia interbelică – tradiționalismul: Ion Pillat, *Aci sosi pe vremuri*
8. Poezia postbelică:
Nichita Stănescu, *Leoaică tânără, iubirea* (autor canonic)

B. PROZA: 9 texte narrative profil real – 10 texte narrative profil umanist

1. Nuvela romantică: Costache Negruzzi, *Alexandru Lăpușeanul*
2. Proza realistă, nuvela psihologică: Ioan Slavici, *Moara cu noroc* (autor canonic)
3. Basmul cult: Ion Creangă, *Povestea lui Harap-Alb* (autor canonic)
4. Romanul psihologic, modern, subiectiv: Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* (autor canonic)
5. Romanul experienței: Mircea Eliade, *Maitreyi*
6. Romanul realist de tip obiectiv: Liviu Rebreanu, *Ion* (autor canonic)
7. Romanul realist balzacian: G. Călinescu, *Enigma Otiliei* (autor canonic)
8. Povestirea: Mihail Sadoveanu, *Fântâna dintre plopi* (autor canonic)
9. Romanul postbelic: Marin Preda, *Moromeții* (autor canonic)
10. **Romanul postbelic scris după 1980: Mircea Nedelciu, *Zmeura de câmpie*; Filip Florian, *Toate bufnițele* (la alegere)

Textele narrative au fost analizate în trei tipuri de eseuri structurate:
I. *particularități ale textului narativ*; II. *construcția personajului*; III. *relația dintre două personaje*.

C. DRAMATURGIA: 2 texte dramatice profil real – 3 texte dramatice profil umanist

1. Comedia: I.L. Caragiale, *O scrisoare pierdută* (autor canonic)
2. Teatrul postbelic: Marin Sorescu, *Iona* (autor canonic)
3. **Drama: Camil Petrescu, *Suflete tari* (autor canonic)

Textele dramatice au fost analizate în trei tipuri de eseuri structurate, după modelul textului narativ, dar respectând conceptele specifice operei dramatice: I. *particularitățile textului dramatic*; II. *construcția personajului*; III. *relația dintre două personaje*.

D. ARTICOLE DE CRITICĂ LITERARĂ

1. Perioada pașoptistă. „*Dacia literară*”
2. Criticismul junimist. Titu Maiorescu (autor canonic)
3. Modernismul interbelic. E. Lovinescu (autor canonic)

În sfârșit, pentru a vedea cum putem obține punctajul maxim pentru redactarea eseului, trebuie să ținem seama de următoarele precizări:

Nota finală obținută de elevi nu depinde numai de cunoașterea textului literar dat, ci și de îndeplinirea unor condiții specifice, pe care candidații trebuie să le știe și să le înțeleagă. Concentrarea exclusivă asupra a *ceea ce* candidații spun în detrimentul felului *cum* spun și lipsa de considerație față de aspectul general al paginii scrise pot aduce mari deservicii candidaților.

De asemenea, pe lângă tratarea celor trei repere care alcătuiesc conținutul eseului, trebuie să fie prezente *introducerea și încheierea* eseului. De exemplu, introducerea unui eseu despre *relația dintre două personaje dintr-un text dramatic studiat* înseamnă prezentarea contextului apariției operei literare (repere despre opera autorului, epocă, specie literară) și a unei idei generale despre tema și despre personajele acesteia, iar încheierea este o concluzie a aspectelor prezentate în cuprins, fiind direct legată de afirmațiile preliminare.

Precizarea cu privire la punctajul pentru *organizarea discursului* atenționează că respectarea normelor de exprimare, ortografie și punctuație, organizarea ideilor în paragrafe ordonate potrivit structurii unei compuneri, analiza textului literar și argumentarea ideilor într-un limbaj adecvat aduc un punctaj foarte bun, care mărește punctajul acordat pentru conținut. Atenție, dacă eseul nu are minimum 400 de cuvinte, punctajul amintit nu se diminuează, ci pur și simplu nu se mai acordă!

În conceperea eseului, reperele pot fi integrate în ordinea pe care o dorește elevul, dar este de dorit să urmeze succesiunea din cerință pentru o mai ușoară corelare cu precizările din barem în momentul evaluării. Conținutul eseului este notat cu 18 puncte (aferele celor trei repere). Organizarea discursului primește un maximum de 12 puncte (existența părților componente – introducere, cuprins, încheiere – 1 punct; logica înlănțuirii ideilor – 1 punct; abilități de analiză și argumentare – 3 puncte; utilizarea limbii literare – 2 puncte; ortografia – 2 puncte; punctuația – 2 puncte; așezarea în pagină, lizibilitatea – 1 punct). De asemenea, există o precizare cu privire la dimensiunea eseului, de minimum 400 de cuvinte, necesare acordării punctajului pentru redactare.

**Literatura română
în secolul al XIX-lea – începutul
secolului al XX-lea**

PAȘOPTISMUL

Eseu despre Pașoptism. „Dacia literară”

Pașoptismul este un curent ideologic care exprimă viziunea, principiile și starea de spirit a participanților la Revoluția de la 1848. S-a configurat în perioada 1830 – 1860, cu premise în mișcarea de înnoire de după 1821, și a fost animat de principiile iluministe preluate de la Școala Ardeleană, al cărei mobil esențial fusese conștiința națională.

Programul pașoptismului vizează două coordonate: politică și culturală. În cadrul vieții culturale are loc întemeierea învățământului național, a teatrului și a presei, iar literatura începe să se diferențieze treptat de celelalte domenii. Afirmarea unei generații de scriitori, gazetari, istorici și oameni politici, numită de posteritate generația pașoptistă, determină începutul modernității noastre culturale. Scriitorii pașoptiști au vocația începuturilor și, poate de aceea, disponibilitatea de a aborda diverse domenii, genuri, specii, mai multe tipuri de scriitură. Polimorfismul preocupărilor individuale se explică în contextul epocii.

coordonatele
pașoptismului

Scriitorii sunt nevoiți „să ardă etapele” care se desfășuraseră succesiv în literaturile occidentale, în decursul a mai bine de un secol și jumătate. Curentele literare (iluminism, preromantism, romantism, clasicism, realism incipient) sunt asimilate simultan. Principala trăsătură a literaturii pașoptiste constă în coexistența curentelor literare, nu numai în opera aceluiași scriitor, ci chiar în aceeași creație.

coexistența
curentelor
literare

Ca fenomen literar, pașoptismul este una dintre ipostazele romantismului românesc, caracterizată prin spirit social și național, militantism și mesianism, dar care nu exclude însă tematica vieții intime, contemplația și cultivarea pitorescului.

romantismul
pașoptist

Un rol esențial în stabilirea unei direcții unitare în dezvoltarea literaturii revine unor reviste importante ale epocii, promovate de Mihail Kogălniceanu: „Dacia literară” (considerată promotoarea „direcției naționale”), „Propășirea” și „România literară”.

Constituirea deplină a romantismului pașoptist a fost marcată de programul teoretic „Introducere” apărut în „Dacia literară”, redactat de Mihail Kogălniceanu. La începutul articolului axat pe evidențierea necesității unei literaturi originale și naționale, Kogălniceanu arată că revista încurajează scriitorii români de pretutindeni să publice scrieri originale: „Așadar foaia noastră va fi un repertoriu general al literaturii românești”.

Cele patru puncte ale articolului-program sunt:

- Întemeierea spiritului critic în literatura română pe principiul estetic: „Critica noastră va fi nepărtinitoare; vom critica cartea, iar nu persoana”.

- Afirmarea idealului de realizare a unității limbii și a literaturii române: „Țădul nostru este realizarea dorinței ca românii să aibă o limbă și o literatură comună pentru toți“.
- Combaterea imitațiilor și a traducerilor mediocre: „Dorul imitației s-a făcut la noi o manie primejdioasă, pentru că omoară în noi duhul național. Această manie este mai ales covârșitoare în literatură. [...] Traducțiile însă nu fac o literatură“.
- Promovarea unei literaturi originale, prin indicarea unor surse de inspirație în conformitate cu specificul național și cu estetica romantică: „Istoria noastră are destule fapte eroice, frumoasele noastre țări sunt destul de mari, obiceiurile noastre sunt destul de pitorești și de poetice pentru ca să putem găsi și la noi sujeturi de scris, fără să avem pentru aceasta trebuință să ne împrumutăm de la alte nații“.

Prin precizarea surselor de inspirație/a temelor literare, dar și prin diversele trimiteri spre trăsăturile romantismului (aspirația spre originalitate, refugiul în trecutul istoric, aprecierea valorilor naționale și a folclorului, îmbogățirea limbii literare prin termeni populari, arhaici sau regionali), articolul „Introducere“ devine un *manifest literar*¹ al romantismului românesc.

---

¹ Manifest literar – text cu valoare de document, esențial pentru instituirea unei mișcări literare/a unui curent literar, prin care se afirmă o nouă concepție literară, de obicei în mod polemic față de mișcarea anterioară.

Nuvela istorică, romantică, pașoptistă: „Alexandru Lăpușneanu” de Costache Negruzzi

I. Particularitățile unei nuvele studiate

Context

Prima **nuvelă istorică** din literatura română, „Alexandru Lăpușneanu” de Costache Negruzzi, aparține prozei **romantice**, fiind publicată în **perioada pașoptistă**, în primul număr al revistei „Dacia literară” (1840).

1. Evidențierea a două trăsături ale curentului literar, prezente în textul dat

■ **Curent literar: nuvelă romantică** – argumente: tema de inspirație istorică, construcția liniară, personaje excepționale în situații excepționale, antiteza blândețe – cruzime, culoarea epocii.

1a. Două exemple: o replică memorabilă („*Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau...*”, în capitolul I) și o situație excepțională (scena uciderii celor 47 de boieri, în capitolul al III-lea).

2a. **Specia literară: nuvelă istorică**. Raportul realitate – ficțiune. Surse de inspirație: „*Letopisețul Țării Moldovei*” de Grigore Ureche și cel al lui Miron Costin.

2. Comentarea a două secvențe relevante pentru temă (la alegere)

■ **Tema istorică:** lupta pentru putere în a doua domnie a lui Alexandru Lăpușneanu (1564 – 1569), în Moldova secolului al XVI-lea.

■ **Echilibrul compozițional:** Nuvela cuprinde **patru capitole**, care fixează **momentele subiectului**, fiecare cu câte un **motto** cu rol rezumativ: capitolul I (expozițiunea și intriga) – „*Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau...*”; capitolul al II-lea (desfășurarea acțiunii) – „*Ai să dai samă, doamnă!*”; capitolul al III-lea (punctul culminant) – „*Capul lui Moțoc vrem...*”; capitolul al IV-lea (deznodământul) – „*De mă voi scula, pre mulți am să popesc și eu...*”.

■ **Timpul și spațiul acțiunii:** a doua domnie a lui Lăpușneanu, în Moldova.

■ **Acțiunea** nuvelei. Capitolul I – expozițiunea (întoarcerea lui Alexandru Lăpușneanu la tronul Moldovei, în 1564, și întâlnirea cu solia boierilor) și intriga (hotărârea domnitorului de a-și relua tronul). Capitolul al II-lea – desfășurarea acțiunii (deciziile luate de domnitor în a doua domnie, urmate de discuția cu doamna Ruxanda). Capitolul al III-lea – punctul culminant (discursul domnitorului la mitropolie, ospățul de la palat,uciderea celor 47 de boieri, a lui Moțoc, „leacul de frică”). Capitolul al IV-lea – deznodământul (otrăvirea tiranului).

3. Componente de structură și de limbaj ale nuvelei

3a. **Principalul conflict:** lupta pentru putere între domnitor și boieri; **conflictul secundar**, dintre domnitor și trădătorul Moțoc, ilustrează dorința de răzbunare.

3b. **Personajele** sunt **romantice: personaje excepționale** (au calități și defecte ieșite din comun) în **situații excepționale**, construite în **antiteză**, liniare psihologic, rostesc replici memorabile.

■ **Modalitățile de caracterizare** a personajelor: directe și indirecte.

■ **Personajul principal:** Alexandru Lăpușneanu este **personaj romantic**, ce întruchipează **tipul domnitorului sângeros, tiran și crud**.

■ **Personaje secundare:** **Doamna Ruxanda** apare în **antiteză** cu Lăpușneanu: blândețe – cruzime, caracter slab – caracter tare. **Boierul Moțoc** reprezintă **tipul boierului trădător**, viclean, laș, intrigant.

- **Personajele episodice: Spancioc și Stroici** sunt tineri boieri patrioți cu rol justițiar, în antiteză cu boierul trădător.
  - **Personajul colectiv**, reprezentat de mulțimea revoltată de târgoveți, apare pentru prima dată în literatura noastră.
- 3c. Tehnica narativă:** înlănțuirea. **Perspectiva narativă:** obiectivă.
- **Stilul narativ** se remarcă prin sobrietate, concizie. **Registrele stilistice** arhaic și regional contribuie la **culoarea locală**. **Limbajul personajelor** este un mijloc de caracterizare indirectă, mai ales prin replici memorabile: „*Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau*“, „*Proști, dar mulți!*“ etc.

Concluzie

Prima noastră nuvelă istorică este o capodoperă, potrivit criticului G. Călinescu: „*Nuvela istorică «Alexandru Lăpușneanul» ar fi devenit o scriere celebră ca și «Hamlet» dacă literatura română ar fi avut în ajutor prestigiul unei limbi universale*“.